

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti

Kristina Krušelj

Kognitivna lingvistika i značenje

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Branimir Belaj

Osijek, 24. rujna 2012.

Sadržaj

Sažetak	2
1. Uvod	3
2. Formalni pristupi gramatičkom opisu	4
2.1. Rana teorija: generativno-transformacijska gramatika Noama Chomskog	4
2.2. Uključivanje semantike u gramatiku: Katz-Fodorova semantička teorija	5
2.3. Katz-Postalova hipoteza	6
2.4. Interpretativna i generativna semantika	7
3. Funkcionalni pristupi gramatičkom opisu	9
3.1. Interdisciplinarna istraživanja kao preteča kognitivnolingvističke teorije prototipova ...	9
3.2. Semantika okvira – temelj razvoja kognitivnolingvističkog pristupa	11
3.3. Kognitivna lingvistika – gramatički opis definiran kroz prizmu značenja	13
3.4. Enciklopedijsko znanje ili znanje o svijetu	16
4. Zaključak	21
5. Literatura	22

Sažetak

Ovaj rad nudi pregled kognitivnolingvističkog pristupa značenju s obzirom na središnje mjesto značenja u gramatičkom opisu koji kognitivna lingvistika zastupa. Najprije je u radu ponuđen pregled generativnogramatičkih pretpostavki o važnosti značenja u jeziku jer se kognitivnolingvistički pristup razvio kao reakcija i kritika istog. Drugi dio rada prikazuje temeljne pojmove kognitivne lingvistike te kratak povijesni pregled preteča kognitivnolingvističkih istraživanja s namjerom prikaza odnosa prema značenju u jeziku te njegovoj važnosti za gramatički opis.

Ključne riječi:

kognitivnolingvistički pristup, značenje, generativna gramatika, semantika, domena, prototip

1. Uvod

Tijekom povijesti lingvistika se razvijala u različitim smjerovima, stavljajući pri jezičnom opisu naglasak na pojedine (također različite) dijelove gramatike. U jezičnom je opisu „kamen spoticanja“ nerijetko bilo pitanje značenja, njegovo uključivanje ili isključivanje iz jezičnog opisa, samo definiranja pojma i smještanje u gramatiku.

Cilj je ovoga rada predstaviti kognitivnolingvistički pristup značenju te usporediti taj pristup jezičnom opisu s formalnim pristupima te prikazati samu kognitivnu lingvistiku s obzirom na njezin odnos prema značenju.

Tako će se prvi dio rada baviti kratkim prikazom formalnog pristupa gramatičkom opisu i značenju unutar istog i to na primjeru generativno-transformacijske¹ gramatike Noama Chomskog kao najistaknutije formalne grane gramatičkog opisa. Drugi dio rada opisat će funkcionalni, točnije kognitivnolingvistički pristup gramatičkom opisu te ulogu značenja u istom.

---

¹ Ovaj je formalni pristup gramatičkom opisu izabran jer se upravo kao kritika istog javljaju funkcionalni pristupi, a među njima i kognitivna lingvistika.

2. Formalni pristupi gramatičkom opisu

Tijekom povijesti lingvistima je pri ustroju gramatičkog opisa značenje često stvaralo probleme, pa se stoga upravo s obzirom na odnos prema značenju lingvistika razvila na **formalne** i **funkcionalne** pristupe gramatičkom opisu.

Osnovna je karakteristika formalnih pristupa gramatičkom opisu njihova usmjerenost na formalne obrasce prema kojima se jedinice nižeg reda kombiniraju i tvore jedinice višeg reda. Budući da se uglavnom bave strukturalnim obrascima koji se primjećuju u očitim aspektima lingvističkih oblika koji su uglavnom apstrahirani od značenja ili smatrani autonomnima od s njima povezanog značenja, zaključujemo da formalni pristupi iz svojeg opisa isključuju značenje kao kategoriju bitnu za razumijevanje i opisivanje gramatike. Iz navedenog je razvidno kako se formalni pristupi najčešće bave opisom sintaktičkog ustrojstva pri čemu sintaksa predstavlja najviši oblik ustroja jezika zaslužan za proces komunikacije.

2.1. Rana teorija: generativno-transformacijska gramatika Noama Chomskog

Najpoznatiji i najutjecajniji među formalnim pristupima zasigurno je generativno-transformacijska² gramatika Noama Chomskog. U svojem temelju generativna gramatika polazi od činjenice da svaki čovjek na osnovi konačnog broja strukturalnih obrazaca proizvodi beskonačan broj gramatički ovjerenih rečenica. Stoga generativnu gramatiku N. Chomsky definira kao skup pravila ili načela koja omogućuju stvaranje beskonačnoga broja rečenica na nekom jeziku:

„A finite state grammar is the simplest type of grammar which, with a finite ammount of apparatus, can generate an infinte ammount of sentences.“ (Chomsky 1957: 24)

Stavljajući u središte gramatičkog opisa sintaksu, Chomsky je pošao od pretpostavke kako značenje ne sudjeluje u generiranju, već mu je uloga samo interpretativne naravi, to jest

„o značenju se može raspravljati tek po završetku djelovanja sintaktičkih mehanizama koji proizvode ovjerene rečenice nekog jezika.“ (Belaj, 2011: 481)

Tako isprva u svojoj teoriji Chomsky značenje u potpunosti isključuje iz gramatičkog opisa potkrepljujući takvu odluku isticanjem činjenice da je značenje

---

² U daljnjem tekstu generativna gramatika.

„fenomen podložan različitim vidovima introspekcije i samim tim znanstveno neobjašnjiv i neprovjerljiv.“ (Belaj 2011: 481)

Uzmemo li tako u obzir činjenicu da Chomsky zastupa tezu da je jezik primarno genetski entitet, semantika i leksikon³ ne mogu biti dijelom gramatike u užem smislu. Značenja konstruiraju varijabilne, kontekstualne, kulturalne aspekte jezika, a s obzirom da se društvena interakcija, razmjena ideja i promjenjiva poimanja svijeta primarno posreduju značenjima jezičnih izraza, manje je vjerojatno da će se univerzalni aspekti jezika pronaći na razini značenja. Nadalje, ako je leksikon glavni repozitorij lingvistički kodiranog značenja, njegovo proučavanje ima tek sekundarnu važnost. Tako postavljena gramatika u ranoj se teoriji sastoji od samo dviju sastavnica – sintaktičke i fonološke; sintaktičkoj je uloga proizvodnja beskonačnog broja ovjerenih rečenica dok fonološka te rečenice preslikava u glasovni prikaz. Nadalje, u ranoj se teoriji semantika, pragmatika i leksikon u potpunosti izuzimaju iz gramatike.

Prva je inačica generativne gramatike okupljena prvenstveno oko sintakse i usustavljiivanja sintaktičkih pravila, međutim ne donosi nikakva pravila koja bi se odnosila na semantičku interpretaciju rečenica.

2.2. Uključivanje semantike u gramatiku: Katz-Fodorova semantička teorija

Početkom šezdesetih godina 20. stoljeća ponovnom otvaranju pitanja značenja unutar generativne gramatike doprinijeli su Jerrold J. Fodor i Jerry A. Katz svojom studijom *The Structure of a Semantic Theory* iz 1963. godine. Katz i Fodor pokušavaju značenje, tj. semantičku teoriju uklopiti u gramatiku u širem smislu i to na način da njezinu interpretativnu narav iskoriste pridružujući svakoj ovjerenj rečenici proizvedenoj u sintaktičkoj sastavnici jezgrenim i transformacijskim pravilima odgovarajuće semantičko čitanje (ili semantičku interpretaciju).

Mihaljević, govoreći o Katz-Fodorovoj teoriji, ističe kako je semantička teorija

„teorija govornikove sposobnosti interpretiranja rečenica“ (Mihaljević 1998: 74).

Razliku između sintaktičkih i semantičkih obilježja Katz i Fodor temelje na funkciji tih dvaju skupova – sintaktička su obilježja ona koja izražavaju formalne razlike te imaju funkciju razlučivanja ovjerenih i neovjerenih nizova morfema, a semantička obilježja imaju zadatak

---

³ Op. a. vidi Belaj 2011: 482

svakom pravilno sastavljenom izrazu pridružiti pojmovni sadržaj pomoću kojega taj izraz ima mogućnost prenošenja govornikove poruke slušatelju. Međutim Mihaljević naglašava:

„Funkcionalni se Katzov i Fodorov kriterij temelji na pretpostavci da je sintaksa potpuno neovisna o semantici i da je pojam ovjerenosti formalan pojam, tj. da semantička svojstva izraza ne utječu na njihovo sintaktičko ponašanje i raspodjelu.“ (Mihaljević 1998: 113)

Svoju su semantičku teoriju Katz i Fodor razlučili na dvije sastavnice – rječnik i projekcijska pravila. Uloga je rječnika, kako ističe Belaj prema Mihaljević (1998: 74)

„razlučiti značenjski različite rečenice čiji se strukturni opis razlikuje samo jednim morfemom od onih čije je značenje isto bez obzira na istu strukturnu razliku te razlučiti sinonimne od nesinonimnih rečenica s razlikama u strukturi.“ (Belaj, 2011: 482).

Projekcijskim se pravilima pak pripisuje zadatak pridruživanja barem jedne semantičke interpretacije svakoj gramatički ovjerenom rečenici pri čemu je bitno naglasiti da, ukoliko se generativnim sintaktičkim aparatom pokaže da je rečenica neovjerena, projekcijska pravila nije moguće primijeniti.

Iz svega se navedenog može zaključiti da je i ova teorija, iako je ponudila uključivanje značenja u širu gramatiku, semantičku sastavnicu (uz fonološku) ipak strogo odvojila od generativne sintaktičke te ju ostavila na razini interpretacije bez ikakve interferencije u autonomnost sintakse.

2.3. Katz-Postalova hipoteza

Katz i Postal 1964. godine uključuju Katz-Fodorovu semantičku teoriju u gramatički opis te gramatici uz sintaktičku i fonološku sastavnicu dodaju i semantičku sastavnicu kojoj pripisuju ulogu licenciranja značenjski ovjerenih rečenica.

Razvijajući Katz-Fodorovu teoriju iz 1963. u kojoj se razlikuju dvije vrste projekcijskih pravila⁴, Katz i Postal razrješavaju problem nedovoljne definiranosti pravila 2 ukidanjem izbornih i poopćenih transformacija čime je i sama domena pravila 2 postala nepotrebna te je

---

⁴ Katz i Fodor u prvotnoj semantičkoj teoriji razlikuju dvije vrste projekcijski pravila. **Pravila 1** kojima je zadatak interpretirati jezgrene strukture dobivene primjenom obveznih transformacija na završne nizove pri čemu ne utječu na promjenu značenja te **pravila 2** koja su izazvala svojevrstu jezičnu kontroverzu. Naime njihov je zadatak bio odrediti narav utjecaja izbornih transformacija na značenje pri čemu je sam položaj izbornih transformacija s obzirom na njihov utjecaj na značenje ostao nejasan i nedovoljno definiran, a čime su i projekcijska pravila 2 prilično neodređena i nedefinirana (Belaj 2011: 483-484). To pitanje razriješili su Katz i Postal 1964. u svojoj knjizi *An Integrated Theory of Linguistic Descriptions*.

u konačnici i ona ukinuta, a u semantičkoj sastavnici gramatike zadržana su samo prva projekcijska pravila. Iz tog postupka proizašla je tzv. Katz-Postalova hipoteza

„da projekcijska pravila semantičke sastavnice djeluju na sve dubinske strukture i isključivo dubinske strukture rečenica i da transformacije ne utječu na značenje.“ (Mihaljević 1998: 89-90).

Navedena je tvrdnja znatno utjecala na daljnji razvoj generativne gramatike jer gramatika više nije određena kao čista teorija forme koja sadržava samo sintaksu i fonologiju, već je uključivanjem semantičke sastavnice postala formalni uređaj kojim se pokazuje kako su povezani zvuk i značenje.

Slijedeći tako Katza i Postala, Chomsky je u svoju standardnu teoriju (1965) ugradio semantičku sastavnicu primjenjujući ju isključivo na dubinske strukture, međutim pokazalo se kako je takav pogled manjkav zbog činjenice da postoje brojni primjeri u kojima semantička interpretacija mora biti povezana i s površinskim strukturama. Tako je krajem šezdesetih postalo razvidno kako Katz-Postalova hipoteza nije održiva.

2.4. Interpretativna i generativna semantika

Nova spoznaja o neodrživosti Katz-Postalove hipoteze dovela je do „raskola“ među generativnim gramatičarima te dolazi do pojave dviju škola koje se bave pitanjem značenja i gramatike – **interpretativne i generativne semantike**.

Interpretativnu semantiku koja zadržava čisto interpretativnu ulogu semantičke sastavnice zastupao je dio generativnih gramatičara s Noamom Chomskim na čelu. Oni su svojom teorijom odstupili od Katz-Postalove hipoteze dopustivši da na semantičku sastavnicu utječe površinska struktura, međutim zadržavanjem sintaktički motivirane dubinske strukture semantička su interpretativna pravila, kao i u ranijoj teoriji, djelovala tek po završetku sintaktičkog proizvodnog procesa (Belaj 2011: 486)

S druge strane, suprotno interpretativnoj semantici, generativna semantika pojam dubinske strukture poistovjećuje sa semantičkom interpretacijom, tj. uvodi semantički motiviranu dubinsku strukturu čime se po prvi put u pitanje dovodi autonomija sintakse jer se generativna uloga pripisuje značenju. Naime generativni su semantičari semantičke principe pokušali svesti na sintaktičke, no taj je pokušaj formalizacije i objektivizacije značenja ubrzo propao.

Unatoč propasti generativne semantike, lingvisti (i prethodno generativni semantičari) poput Georgea Lakoffa i Ronalda Langackera okrenuli su se razvoju funkcionalnih pristupa odbacujući tezu o autonomnosti sintakse, a zastupajući gramatički opis koji počiva na interakciji sintakse, semantike i pragmatike.

3. Funkcionalni pristupi gramatičkom opisu

Kako je u prethodnom poglavlju napomenuto, funkcionalni su se pristupi gramatičkom opisu razvili kao reakcija na generativnogramatičku objektivizaciju značenja s isključivo interpretativnom ulogom u izgradnji gramatike. Takva je marginalizacija značenja i naglašavanje autonomije sintakse upravo suprotna funkcionalnim pristupima koji gramatičkim fenomenima pristupaju kao interakciji triju sastavnica: sintaktičke, semantičke i pragmatičke, pri čemu poseban naglasak stavljaju na komunikacijsku funkciju jezika. U skladu s tim, većina funkcionalnih pristupa prioritet u gramatičkom opisu daje semantici i pragmatiki dok sintaksa pada u drugi plan.

Unutar funkcionalnih pristupa također dolazi do podjele s obzirom na predmet proučavanja i teorijske pretpostavke, pa stoga funkcionalne pristupe grubo možemo podijeliti na tradicijski funkcionalizam i konstrukcijske gramatike⁵.

3.1. Interdisciplinarna istraživanja kao preteča kognitivnolingvističke teorije prototipova

Iako će kasnije u radu biti prikazana i Fillmoreova zasluga za početke razvoja kognitivnolingvističke teorije prototipova, bitno je istaknuti da su prave preteče te teorije bila psiholingvistička i antropolingvistička istraživanja.

Prvo istraživanje efekta prototipova proveli su psiholozi i antropolozi Brent Berlin i Paul Kay. U svojoj su studiji *Basic Color Terms: Their Univerality and Evolution* (1969) Berlin i Kay, pručavajući nazive za boje u različitim kulturama, ponudili ljestvicu boja koja se sastoji od 7 stupnjeva⁶, a u koju su uklopljene kulture ovisno o nazivima za boje koje imaju u svom jeziku. Prvom stupnju pripadaju osnovne boje (*focal colours*⁷), a one su crna i bijela, dok su se na posljednjem stupnju nalazile boje koje su i kod ispitanika bile marginalizirane (siva, narančasta, ljubičasta i ružičasta). Svojim su istraživanjem Berlin i Kay došli do zaključka da će kulture koje imenuju boje s četvrtog stupnja, nužno imenovati i boje s prethodna tri,

---

⁵ O detaljnijoj podjeli funkcionalnih pristupa vidi u Croft (1995).

⁶ Berlin i Kay došli su do zaključka da ispitanici boje nisu odabirali nasumično, već po određenom „stupnju važnosti“. Naime, pokazalo se da nijedan od devedeset i osam proučavanih jezika nema manje od dva naziva za boje, a ukoliko je riječ samo o dvama nazivima to su bili nazivi za crnu i bijelu boju. Treći je naziv za boju u svim slučajevima bio crvena dok je četvrti i/ili peti naziv bio ili žuta ili zelena, ovisno koja bi od dviju boja imala prednost u kojem od jezika. Šesti naziv za boju je plava, a sedmi smeđa. Preostale boje koje su bile ponuđene (siva, narančasta, ljubičasta i ružičasta) ispitanici nisu razvrstali po nekom određenom redoslijedu. (prema Taylor 1995: 9)

⁷ Op. a. vidi Taylor 1995: 9

hijerarhijski viša stupnja, međutim, u kulturama koje imenuju samo osnovne boje, tj. boje s prvog stupnja ne moraju nužno postojati i nazivi za boje koje pripadaju preostalim od sedam stupnjeva:

„If a language has a colour term designating, say, focal blue, we can predict that the language will also possess the five colour terms to the left of blue; we cannot, however, predict whether it will have colour terms to the right.“ (Taylor 1995: 10)

Nadalje se teorijom prototipova bavila Eleanor Heider Rosch, psihologinja specijalizirana za kognitivnu psihologiju. Svoju je studiju objavila pod nazivom *Universals in Colour Naming and Memory* (1972)⁸. Istraživanja koja je provela potvrdilo je, ali i razjasnilo ranije zaključke Berlina i Kaya. Rosch je trima eksperimentima⁹ dokazala da su osnovne, točnije fokalne boje (bijela, crna, crvena, žuta, zelena i plava) istaknutije i na perceptivnoj i na kognitivnoj razini te da se brže uče i bolje pamte nego što je to slučaj s nefokalnim bojama. Također, iz autoričine je studije razvidno da su boje radijalno ustrojena kategorija u kojoj fokalne boje čine središte kategorije dok su nefokalne boje rubni primjerci iste kategorije.

Navedenu fokalnost boja kognitivni lingvisti počinju primjenjivati na gramatički opis te u svojem radu i istraživanjima pokušavaju dokazati da se uporabni jezik (možemo li uopće govoriti o „neuporabnom“ jeziku uzmemo li u obzir njegovu primarnu komunikacijsku

---

⁸ Rosch je i drugim svojim radovima znatno utjecala na razvoj kognitivne lingvistike, a neki od njih su *Cognitive Representations of Semantic Categories* (1975b), *Structural Bases of Typicality Effects* (1976), *Principles of Categorization* (1978), a osim samostalno, objavljivala je i radove sa suradnicima - *Family Resemblances: Studies in the Internal Structure* (1975) s Carolyn B. Mervis te *Basic Objects in Natural Categories* (1976) s Mervis, Gray, Johnson i Boyes-Bream.

⁹ Prvi je eksperiment ispitivao stabilnost fokalnih boja u različitim jezicima. Ispitanici s jedanaest različitih govornih područja morali su izabrati dobar primjerak crvene ili koje druge boje (odnosno ekvivalenta boje u svojem jeziku). Eksperiment je pokazao da su ispitanici, bez obzira na jezik kojim govore, izabirali iste nijanse boja. Drugi je eksperiment istražio neke od biheviorističkih poveznica fokalnosti boja. Ispitanicima s dvadeset i tri različita govorna područja prikazani su uzorci fokalnih i nefokalnih boja koje su trebali imenovati na materinjem jeziku. Eksperiment je pokazao da su ispitanici brže imenovali fokalne boje te da su nazivi fokalnih boja u pravilu kraći od naziva za nefokalne boje čime se dolazi do zaključka da su fokalne boje perceptivno i kognitivno istaknutije od nefokalnih boja. Treći je eksperiment bio zadatak ispitivanja kratkog pamćenja. Ispitanicima je na pet sekundi prikazan uzorak boja, a oni su, nakon intervala od trideset sekundi, trebali imenovati boje koje su vidjeli u pokazanom poretku. Cilj je tog eksperimenta bilo ispitati hoće li fokalne boje biti brže prepoznate i točnije imenovane negoli nefokalne boje. Ispitanici su bili podijeljeni u dvije skupine. U prvoj se skupini nalazilo dvadeset izvornih govornika engleskog jezika, a u drugoj dvadeset i jedan izvorni govornik jezika dani (jezik jednog novogvinejskog plemena). Navedeni su podaci bitni jer govornici jezika dani za boje razlikuju samo dva naziva – *mola* i *mili*. *Mola* se odnosi na fokalnu bijelu te tople boje kao što su crvena, žuta i ružičasta dok se *mili* odnosi na fokalnu crnu i hladne boje kao što su zelena i plava. Takva je spoznaja dovela do podatka da su govornici engleskog jezika boje raspoznavali i imenovali točnije negoli govornici jezika dani čime je zaključeno da je učenje boja uistinu potpomognuto postojanjem relevantne terminologije za iste u jeziku. Četvrti je eksperiment podrazumijevao učenje u paru i kao što je i očekivano ispitanici su brže naučili nazive fokalnih od naziva nefokalnih boja. (prema Taylor 1995:10-12)

funkciju?!) može opisati preko teorije prototipova i radijalnih kategorija. U takvoj maniri Lakoff (1987) ističe:

„The application of prototype theory to the study of word meaning brings order into an area where before there was only chaos.“ (Lakoff 1987: 378)

Ujedno, Lakoff, u istraživanju i studiji E. Rosch pronalazi i ističe potvrdu temeljnih kognitivnolingvističkih teza:

„But Rosch's basic-level results contradict the assumptions of the classical theory. They suggest that:

- There are basic-level concepts, but these are not atomic concepts.
- Meaning is based on human perception, interaction, and understanding, and is therefore not truth conditional.“ (Lakoff 1987: 146)

3.2. *Semantika okvira* – temelj razvoja kognitivnolingvističkog pristupa

Veliku ulogu u razvoju kognitivnolingvističkog pristupa (ali i konstrukcijskih gramatika uopće) imao je lingvist Charles Fillmore i njegova **semantika okvira** iz sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća. Dvama prigovorima na teoriju komponencijalne analize¹⁰ Fillmore je postavio čvrste temelje kognitivnolingvističkom pristupu. Prvim prigovorom Fillmore je zapravo među prvima problematizirao pitanje sintakse i semantike u gramatičkom opisu. Smatrao je kako su semantička istraživanja do tog vremena pogrešno postavljena te da je posve suvišno uopće analizirati značenje ukoliko se pri analizi isključi čovjekovo poimanje svijeta i povezanost s mišljenjem i razumijevanjem. Ukoliko se semantička analiza provodi na način da se zanemaruje razumijevanje (a u formalnim se pristupima tako provodila), onda se zanemaruje i primarna jezična komunikacijska funkcija koja nužno implicira, kako jezično, tako i šire enciklopedijsko značenje, tj. njihovo stalno međusobno prožimanje. Fillmoreu je bilo u potpunosti neprihvatljivo da se u semantičkim istraživanjima isključivo govori o *lingvističkom*, odnosno *jezičnom* značenju jer u idejama nasljeđuje Cosierua koji

„polazi od pretpostavke da jezik ne preslikava nestrukturirane pojavnosti realnog svijeta već da je upravo jezik ono što nameće strukturu na sve percipirano i doživljeno.“ (Cosieru prema Žic Fuchs 1991: 43)

---

¹⁰ Komponencijalna je analiza postupak dijeljenja značenja riječi na manje značenjske dijelove pomoću kojih se dalje mogu određivati odnosi među srodnim leksimima. Njome su se u kao polazištem za provođenje semantičkih istraživanja služili brojni lingvisti, a neki od značajnijih zastupnika komponencijalne analize su Goodenough (1956), Katz i Fodor (1963), Bendix (1966), Weinreich (1966), Lehrer (1974) te Nida (1975)

Takav se stav o enciklopedijskoj naravi značenja te o važnosti značenja u jezičnoj komunikaciji (a time i gramatičkom opisu) održao i dalje razvio u kognitivnolingvističkom pristupu.

Nadalje, drugim je svojim prigovorom komponencijalnoj analizi Fillmore postavio temelje kognitivnolingvističkom pristupu kategorijama i teoriji prototipova. Fillmore iz takozvanih 'teorija nužnih obilježja' (*checklist theories*) ne prihvaća tezu da se značenje nekog leksema može prikazati, tj. da (ne)pripadnost nekog oblika određenoj kategoriji može ovisiti o isključivo o obilježjima koja ima (odnosno nema).

Iz potonjeg prigovora Fillmore je izgradio drugačije viđenje semantičke problematike, razvio je **semantiku okvira**:

„Fillmore views frames not as an additional means for organizing concepts, but as a fundamental rethinking of the goals of linguistic semantics. Fillmore describes his frame semantic model as a model of the semantics of **understanding**, in contrast to a truth-conditional semantics: the full, rich understanding that a speaker intends to convey in a text and that a hearer constructs for that text.“ (Croft/Cruse 2004: 8)

Povezanost jezika, mišljenja i razumijevanja, odnosno takozvanog rječničkog i enciklopedijskog znanja dovodi do dva osnovna pojma u kojima Fillmore vidi mogućnost za cjelovitije sagledavanje spornih pitanja u semantici. Riječ je o terminima **prototip** (*prototype*) i **okvir** (*frame*), odnosno **prizor** i **okvir** (*scene and frame*)¹¹.

Pod pojmom *prizora* Fillmore podrazumijeva sheme ili okvirne sisteme koncepata koji uobličuju i strukturiraju razne vidove ljudskog iskustva. *Okviri* su definirani kao „sistemi jezičnih mogućnosti izbora“ (Žic Fuchs 1991: 44), a oni su neposredno povezani s prizorima.

„Prizori i okviri aktiviraju se međusobno, a istovremeno su i jedni i drugi povezani s drugim sličnim, odnosno srodnim, prizorima i okvirima, to jest isto se tako može govoriti o njihovom međusodnom prožimanju i aktiviranju.“ (Žic Fuchs 1991: 45)

Fillmoreova argumentacija¹² koja se opire dotadašnjim semantičkim istraživanjima donosi širok spektar podataka koji opravdavaju uvođenje okvira u analizu jezičnog značenja te zamjenu semantike utemeljene na uvjetima istinosti sa sematikom razumijevanja.

---

¹¹ Fillmoreova terminologija i definicije navedene dalje u radu napisane su prema Žic Fuchs (1991).

¹² Detaljnije u Croft/Cruse (2004).

3.3. Kognitivna lingvistika – gramatički opis definiran kroz prizmu značenja

Kognitivna je lingvistika najznačajniji pokušaj postavljanja značenja u središte arhitekture gramatike, ali i jezičnog znanja. Za utemeljitelje kognitivne lingvistike Georgea Lakoffa i Ronalda Langackera značenje je u središtu gramatičkog opisa, ono je svrha jezika, a proizlazi iz konceptualizacije iskustva, što se vrlo jasno ističe u njihovim djelima:

„Meaning is what language is all about; the analyst who ignores it to concentrate solely on matters of form severely impoverishes the natural and necessary subject matter of the discipline and ultimately distorts the character of the phenomena described.“ (Langacker 1987: 12-13)

„Meaning is not a thing; it involves what is meaningful to us. Nothing is meaningful in itself. Meaningfulness derives from the experience of functioning as a being of a certain sort in an environment of a certain sort.“ (Lakoff 1987: 292)

Na taj se način kognitivna lingvistika izravno suprotstavlja dotadašnjoj formalnoj semantici¹³ u kojoj se poimanje značenja zadržalo u okviru referencijalne, istinosno-logičke vrste značenja. U osnovi je dakle svih kognitivnolingvističkih istraživanja pretpostavka da je prijenos značenja osnovica koja stoji u podlozi svih jezičnih izraza. Imajući u vidu da jezične strukture odražavaju izvanjski svijet kao i čovjekovo poimanje izvanjskog svijeta, bit će kognitivnolingvističke značenjske analize biti

„iznalaženje puta kojim se konceptualizacijom svijeta koji nas okružuje izgrađuje značenje i čiji su konačni proizvod jezični izrazi koji 'imaju' značenje.“ (Tuđman Vuković 2009: 125-126)

Croft i Cruse¹⁴, definirajući kognitivnu lingvistiku kao osnovu daljnjeg opisa, iznose tri teze koje su temelj kognitivnolingvističkog gramatičkog (i jezičnog) opisa:

„We see three major hypotheses as guiding the cognitive linguistic approach to language:

- language is not an autonomous cognitive faculty
- grammar is conceptualization
- knowledge of language emerges from language use“ (Croft/Cruse 2004: 1)

---

¹³ Pod nazivom *formalna semantika* podrazumijevam ranije pokušaje uvođenja značenja (zasnovanog na uvjetima istinitosti) i semantičke teorije u gramatiku o čemu se govorilo u prethodnom poglavlju. Uvjeti istinitosti koje formalna semantika nasljeđuje preuzeti su iz formalne logike koja se razvijala od Milla preko Fregea do Carnapa.

¹⁴ Croft i Cruse se kasnije u tekstu pozivaju na Lakoffa i Langackera, pa se stoga može zaključiti kako su načela proizašla (ili preuzeta) iz literature dvojice utemeljitelja kognitivne lingvistike.

Tri su Croft-Cruseova načela podloga za razvoj kognitivnolingvističke teorije i odgovor kognitivnih gramatičara na dotadašnje dominantne pristupe sintaksi i semantici, točnije na pristup generativne gramatike i istinosno uvjetovane (logičke) semantike.

Prvo se načelo opire hipotezi generativne gramatike da je jezik autonomna kognitivna modularna sposobnost, odvojena od nelingvističkih spoznajnih sposobnosti. S obzirom da kognitivnolingvistički pristup zastupa pretpostavku da jezik nije autonomna kognitivna sposobnost, možemo zaključiti kako su i reprezentacije lingvističkog znanja u biti iste kao i reprezentacije drugih konceptualnih struktura. Slično tome može se zaključiti kako ni procesi jezične proizvodnje nisu neovisni od procesa koji se rabe za ostale izvanjezične procese. Jezično znanje, a ono se prvenstveno odnosi na znanje o značenju i obliku, konceptualno je strukturirano. Organizacija i uspostava jezičnog znanja ne razlikuje se u mnogočemu od organizacije i uspostave drugih vrsta znanja te kognitivne sposobnosti koje se primjenjuju prilikom govorenja i razumijevanja jezika nisu bitno različite od drugih kognitivnih zadataka (poput vizualne percepcije ili motoričke aktivnosti). Iz kognitivne perspektive jezik je opažanje i produkcija trenutnih slijedova diskretnih i strukturiranih simboličkih jedinica u stvarnom vremenu:

„Language is a distinct human cognitive ability, to be sure. From a cognitive perspective, language is the real-time perception and production of a temporal sequence of discrete, structured symbolic units.“
(Croft/Cruse 2004: 2)

Važna je posljedica takvog stava da se u jeziku odražavaju kognitivne strukture uma, odnosno procesi stvaranja značenja koji su izravno povezani s načinom na koji sveopća ljudska kognitivna struktura primjećuje svijet.

Drugo Croft-Cruseovo načelo u opreci je s formalnom semantikom u kojoj se metajezik procjenjuje u okvirima istinitosti i neistinitosti u odnosu prema svijetu. Langackerov¹⁵ slogan *gramatika je konceptualizacija*, koji Croft preuzima, odnosi se na specifičnu pretpostavku o konceptualnoj strukturi, a ona je da se konceptualna struktura ne može svesti na jednostavnu, istinom uvjetovanu korespondenciju sa svijetom. Jedan je od glavnih aspekata ljudske kognitivne sposobnosti konceptualizacija iskustva (ali i jezičnog znanja koje posjedujemo) u svrhu komunikacije, pa stoga Croft i Cruse zaključuju:

---

¹⁵ Op. a. vidi Croft/Cruse 2004: 3

„...all aspects of conceptual structure are subject to construal, including the structure of categories and the organization of knowledge.“ (Croft/Cruse 2004: 3)

I konačno, treće se načelo suprotstavlja tendencijama reduciranja i dekontekstualiziranja provedenih u generativnoj gramatici i formalnoj semantici u svrhu iznalaženja maksimalno apstraktnih i poopćenih reprezentacija gramatičkih oblika i značenja (pri čemu se mnoge gramatičke i semantičke pojave marginaliziraju). Kognitivna lingvistika jezik proučava u njemu samom, pokušavajući njegovu sustavnost, strukturu i funkcije opisati unutar jezične djelatnosti, a, s obzirom na osnovnu funkciju jezika – komunikaciju, jezični se fenomeni objašnjavaju u kontekstu jezične uporabe jer jezika nema bez (ili izvan) uporabe. Budući da kognitivna lingvistika značenje promatra kao integralnu konceptualnu podlogu prisutnu na svim razinama jezične analize, jezik se promatra kao repozitorij znanja o svijetu, strukturirani zbir značenjskih kategorija koje nam pomažu pri obradi novih iskustava i pohrane informacija o stvarima. U prilog navedenome govori i Lakoff kada kaže:

„Language is made meaningful because it is directly tied to meaningful thought and depends upon the nature of thought. Thought is made meaningful via two direct connections to preconceptual bodily functioning, which is in turn highly constrained, but by no means totally constrained, by the nature of the world that we function within. In experiential realism¹⁶, there is no unbridgeable gulf between language and thought on one hand and the world on the other. Language and thought are meaningful because they are motivated by our functioning as part of reality.“ (Lakoff 1987: 291-292)

Iz svega navedenog možemo zaključiti kako kognitivna lingvistika u središte svojeg zanimanja postavlja značenje za koje smatra da je utemeljeno na enciklopedijskom znanju, a gramatički opis se svodi na proučavanje uzoraka konceptualizacije. S obzirom da značenje, kako je već ranije u tekstu spomenuto, proizlazi iz procesa konceptualizacije i ono se samo u kognitivnoj lingvistici shvaća kao proces, a ne kao statični entitet.

Nadalje, pri prikazu kognitivne lingvistike, važno je ranije spomenutu teoriju prototipova povezati s konitivnolingvističkim pristupom kategorijama. Naime, konitivnolingvistička kategorizacija proizlazi iz izravne kritike¹⁷ objektivističkog pristupa kategorijama¹⁸. Suprotno „strogoći“ objektivističkog pristupa, kognitivni lingvisti smatraju da među kategorijama

---

¹⁶ *Experimental realism* – naziv kojim Lakoff imenuje svoj pristup jeziku i filozofiji jezika (Tuđman Vuković 2009: 127)

¹⁷ Prvi je kritiku objektivističkog pristupa kategorijama ponudio austrijski filozof Ludwig Wittgenstein.

¹⁸ Objektivistički pristup počiva na kategorijama koje je utemeljio Aristotel. Objektivistički pristup smatra da su kategorije zatvoreni skupovi koji se međusobno ne preklapaju, a članovi kategorija su binarno određeni: nešto ili jest ili nije i u takvom su sustavu svi članovi unutar jedne kategorije ravnopravni. (prema Kružić/Lovrić/Maksimović 2010: 13)

postoje granice, ali da one nisu jasno određene. Među tako nejasno odvojenim kategorijama moguća su preklapanja, a članovi kategorije nemaju isti status. Pitanje statusa članova kategorije odnosi se upravo na ranije spomenutu teoriju prototipova. Naime budući da članovi kategorija nisu ravnopravni, kognitivni lingvisti razvijaju **kategorije porodične sličnosti**, tj. **radijalne kategorije** u kojima postoje bolji primjerci koji se nazivaju *prototipovima* te postoje lošiji koji se imenuju *rubnim* ili *perifernim* članovima kategorije. Radijalnost kategorija proizlazi iz činjenice da su rubni primjerci motivirani prototipnim članom kategorije što znači da se kategorija širi od središnjeg, tj. prototipnog člana prema periferiji (lošijim primjercima). Uključi li se u nastanak kategorija enciklopedijsko znanje i iskustvo pojedinca (a isto je zapravo nemoguće odvojiti), uvidjet će se kako prototipnost članova kategorije uvelike ovisi upravo o njima. Naime, pojedinac će prototipom smatrati ono što je njegovu iskustvu bliže, ono o čemu ima više saznanja:

„In other words attributes might sometimes be functional (they concern the use to which an object is put) or interactional (they concern the way people handle the object). Ultimately, the attributes have to do, not with inherent properties of the object itself, but with the role of the object within a particular culture...“ (Taylor 1995: 41)

Radijalne kategorije mogu se podijeliti na tri tipa, a s obzirom na način ustroja. U prvoj vrsti svi periferni članovi dijele isto obilježje prototipa, u drugoj različiti periferni članovi dijele različite osobine prototipa, a treću vrstu čini, tzv. *model značenjskih lanaca* gdje se veća bliskost uočava između neposrednih ili bliskih članova, a što je udaljenost članova veća, sličnosti je manje.

Radijalne su kategorije u kognitivnolingvističkom pristupu od velike važnosti jer se upravo njima organizira gramatički opis. Naime, kognitivna lingvistika određena „sporna pitanja“ ne rješava na načina da ih zanemari, odloži ili načini iznimkom od pravila, već ih uklapa u gramatiku radijalnom organizacijom – smješta ih, ovisno o njihovu položaju u jeziku, bliže ili dalje središtu, tj. periferiji gramatičke (i jezične) kategorije kojoj pripadaju.

3.4. Enciklopedijsko znanje ili znanje o svijetu

U prethodnim se poglavljima često upotrebljavao pojam **enciklopedijskog znanja** kao usko vezanog za sam pojam značenja. Također, u poglavlju 3.2. naznačeno je da Fillmore svoju argumentaciju potrebe uvođenja promjena u semantičku teoriju predstavlja (između ostalog)

zalaganjem za povezanost rječničkog i enciklopedijskog znanja. Bitno je stoga reći nešto više o tom pojmu.

Pitanje povezanosti enciklopedije i značenja među prvima je postavio Leonard Bloomfield koji je semantiku u potpunosti poistovjetio sa znanstveno određenim i definiranim svijetom koji nas okružuje. U svojoj knjizi *Language* (1933) u poglavlju posvećenom značenju Bloomfield ističe:

„We can define the meaning of a speech form accurately when this meaning has to do with some matter of which we possess scientific knowledge. We can define the names of minerals, for example, in terms of chemistry and mineralogy, as when we say that the ordinary meaning of the word *salt* is sodium chloride (NaCl),...” (Bloomfield prema Žic Fuchs 1991: 17)

Navedeno je Bloomfieldovo razmišljanje pokrenulo lavinu razmišljanja i pitanja izjednačenosti rječnika i enciklopedije. Prvi koji je radikalno izjednačio rječnik i enciklopediju bio je Haiman:

„Dictionaries are encyclopedias.“

„Without experiences there is no thought, and certainly no language ... Relations of sense in themselves are useless unless the words are at some point anchored in reality *Denotation is the basis of meaning.*“ (Haiman prema Žic Fuchs 1991: 18-19)

Međutim Haiman se u svojem radu zadržao samo na dokazivanju teorijski neosnovane distinkcije između rječnika i enciklopedije. S druge strane, kognitivni su lingvisti, nasljeđujući Fillmoreove teze iz sedamdesetih godina, pojam enciklopedijskog znanja kao jezično relevantne činjenice ugradili u semantičke okvire svojih teorija, stoga svi kognitivni lingvisti jezično značenje opisuju pomoću širih konceptualnih struktura, točnije upravo pomoću enciklopedijskog znanja:

„...I suggest that an encyclopedic conception of linguistic semantics permits a natural and unified account of language structure that accommodates, in a coherent and integral way, such essential matters as grammatical valence relations, semantic extension, and usage.“ (Langacker 1987: 156)

S obzirom da kognitivna lingvistika počiva na konceptualnom pristupu¹⁹ proučavanju značenja, pristup je značenju, kako je ranije izneseno, utemeljen na enciklopedijskom znanju

---

¹⁹ Konceptualni pristup značenju utemeljen je na shvaćanju značenja jezičnog izraza kao konceptualizacije u umu govornika. Osim konceptualnog pristupa, Taylor (2002) spominje i pristup proučavanja odnosa jezik – svijet te unutarjezični pristup.

ili znanju o svijetu. Enciklopedijsko se pak značenje sastoji od četiriju osnovnih razina – profila, baze, domene i okvira.

Profil i *baza* dvije su razine međusodno nerazdvojivo povezane jer druga razina prvoj pruža neophodan interpretacijski okvir:

„The semantic value of an expression resides neither the base nor the profile alone, but in their combination; it derives from the designation of a specific entity identified and characterized by its position within a larger configuration.“ (Taylor 2002: 194)

Pod pojmom *profila* podrazumijeva se definicija kojom se pojam određuje isključivo kao ono što jest, bez uključivanja njegove funkcije ili drugih važnih znanja dok *baza* označava neposredni kontekst bez kojega je konceptualizacija nekog pojma nemoguća. (Kružić/Lovrić/Maksimović 2010: 17-18)

Posebno poglavlje u svojim knjigama Langacker (1987) i Taylor (2002) posvećuju *domenama* kao temeljnom pojmu kognitivnolingvističkog pristupa. *Domenu* definiramo kao širi interpretacijski kontekst, pozadinsko znanje, koji se aktivira prilikom konceptualizacije određenog pojma, a taj kontekst ovisi o iskustvu i enciklopedijskom znanju ili kako kaže Taylor:

„A domain (...) may be defined as any knowledge configuration which provides the context for the conceptualization of a semantic unit.“ (Taylor 2002: 439)

Važno je spomenuti kako se pojam kognitivnih domena razvio iz ranije u radu spomenute Fillmoreove *semantike okvira*. Naime preuzimajući odnosno, točnije, preoblikujući Fillmoreovu terminologiju, Langacker (1987) njegove *okvire* raščlanjuje na bazu, domenu i matricu domena dok Taylor (2002) koristi naziv domena²⁰, a *prizore* se može poistovjetiti s *predodžbenim shemama* (eng. *image scheme*)²¹ koje su općeprihvaćen naziv u gotovo svim kognitivnolingvističkim pristupima.

---

²⁰ Taylor (1995) također koristi naziv *mreža domena* koji se može poistovjetiti s Langackerovom *matricom domena*.

²¹ *Predodžbene sheme* predstavljaju jednostavne konceptualne strukture koje tvore temelj složenijih koncepata i služe za njihovo razumijevanje (prema Tuđman Vuković 2009: 127). Lakoff (1987), nasljeđujući Johnsona (1987), ističe kako postoje dva načina na koja se apstraktne konceptualne strukture izdižu iz svoje osnovne razine ili shematične strukturiranosti: „There are two ways in which abstract conceptual structure arises from basic-level and image-schematic structure: A. By metaphorical projection from the domain of the physical to abstract domains. B. By the projection from basic-level categories to superordinate and subordinate categories.“ (Lakoff 1987: 268). Kao takve, predodžbene su sheme podloga metaforičnim izrazima.

Zbog čega su kognitivne domene temeljni pojam kognitivnolingvističkog pristupa? S obzirom da Langacker zaključuje da su domene

„necessarily cognitive entities: mental experiences, representational spaces, concepts, or conceptual complexes“ (Langacker 1987: 145),

a značenje počiva na enciklopedijskom znanju, može se zaključiti kako su domene te koje pokreću razumijevanje značenja. Iako je ranije istaknuto da značenje pojma čine profil i baza te da je bez njihove kombinacije nemoguće razumjeti pojam, nužno je prikazati distinkciju između baze i domene. Naime baza je nezaobilazna i potrebna za predodžbu samog pojma, međutim, domena predstavlja šire područje znanja koje će se aktivirati u govornikovo svijesti pri pomisli na određeni pojam. Domena je, dakle, **kontekst** u koji govornik smješta pojam na temelju individualnog znanja i iskustva. S obzirom na takvo definiranje domena Langacker (1987) i Taylor (2002) nude podjele domena.

Langacker (1987) domene dijeli na *temeljne (basic)* i *apstraktne (abstract)*. Temeljnim domenama Langacker pridaje obilježje univerzalnosti, u njima nastaje cjelokupno ljudsko iskustvo, stoga ne iznenađuje kako tim domenama smatra prostor, vrijeme te različite ljestvice kao što je, primjerice, temperaturna:

„By definition, basic domains occupy the lowest level in hierarchies of conceptual complexity: they furnish the primitive representational space necessary for the emergence of any specific conception. (...) All human conceptualization is presumably grounded in basic domains, but for most part this grounding is indirect, being mediated by chains of intermediate concepts derived through cognitive abilities...“ (Langacker 1987: 149-150)

S druge strane, apstraktne domene podloga su za konceptualizaciju drugih pojmova, međutim, i njih se u konačnici može svesti na temeljne domene:

„Any nonbasic domain, i.e. any concept or conceptual complex that functions as a domain for the definition of a higher-order concept, will be called an abstract domain.“ (Langacker 1987: 150)

Nešto drukčiju podjelu domena daje Taylor²² (1995: 85-86). On smatra kako će, ovisno o kontekstu u kojem se pojam koristi, određena domena biti naglašena dok će druge (iako inače možda „središnje“) u takvom kontekstu biti u drugom planu. Postavljajući takvu tezu, Taylor domene dijeli na *primarne*, a takve su one koje se prve aktiviraju pri pomisli na neki pojam, te *sekundarne*, sve one koje se javljaju nakon aktiviranja primarnih domena. Kod Taylorove

---

²² U svojoj podjeli Taylor nasljeduje Langackera (1987: 165)

podjele primarnost i sekundarnost domena ovisi isključivo o iskustvu pojedinca te enciklopedijskom znanju:

„Indeed, it is remarkable the extent to which incidental knowledge about an entity can sometimes have linguistic manifestations. It would be wrong, therefore, to exclude in principle the possibility that even highly contingent aspects of encyclopedic knowledge could, in certain circumstances, impact on the way a word is used.“ (Taylor 2002: 441)

Posljednja je razina enciklopedijskog znanja *okvir*. Okvir se definira kao *matrica*, tj. mreža različitih domena koje se redom aktiviraju i na taj način daju ukupnost značenja, pa se stoga može zaključiti da je okvir razina enciklopedijskog znanja koja je nadređena domeni.

Budući da značenje utemeljeno na enciklopedijskom znanju, tj. znanju o svijetu čini središte pručavanja kognitivne lingvistike, zaključno možemo izvesti samu kognitivnolingvističku definiciju značenja – značenje čine leksikalizirana konvencionalizirana konceptualna ustrojstva utemeljena na individualnom iskustvu i uvjerenjima:

„Meanings are cognitive structures, embedded in patterns of knowledge and belief.“ (Taylor 1995: 83)

Značenje je, dakle, integralan dio čovjekova znanja i kognitivnih sposobnosti, a jezik je nemoguće promatrati kao sustav neovisan o ostatku čovjekovog spoznajnog aparata. Kognitivna je lingvistika ta koja, stavljajući značenje u središte svoga istraživanja, nastoji istražiti na koji se način značenje ostvaruje u jezičnim strukturama.

4. Zaključak

Funkcionalni pristupi gramatičkom opisu razvili su se kao reakcija na marginalizaciju značenja koja je dosljedno provođena kod formalnih pristupa. Kao jedan od formalnih pristupa razvila se i kognitivna lingvistika.

Kognitivna lingvistika kao jedan od funkcionalnih pristupa jezik istražuje istražujući značenje. Kognitivnolingvistički pristup zastupa tezu da su formalne jezične strukture odraz konceptualne organizacije te da ih se kao takve lingvistički treba promatrati i analizirati isključivo kroz prizmu njihove uloge u komunikaciji značenja. Stavljanjem značenja u središte lingvističkog istraživanja kognitivnolingvistički pristup daje posve novi pogled na gramatički opis i na taj način nudi funkcionalna rješenja za probleme koje formalni pristupi nisu mogli razriješiti zbog ograničenog odnosa prema značenju.

Ovaj je rad stoga prikazao odnos kognitivne lingvistike spram značenja i ponudio pregled kognitivnolingvističkih temelja te iznio neke od osnovnih teza i definicija pojmova. U prvom je dijelu rada povijesnim pregledom značajnijih formalnih pokušaja uključivanja značenja u gramatički opis prikazan dio povijesnog razvoja kognitivnolingvističkog pristupa, ali ujedno je time ponuđen prikaz distinkcije formalnih i funkcionalnih pristupa gramatičkom opisu.

5. Literatura

- Belaj, Branimir 2011. „Gramatika i značenje“. U: *Između dviju domovina: zbornik Milorada Nikčevića*, str. 479-515, prired. Lukić, Milica, Sabljčić, Jakov. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Osijek.
- Chomsky, Noam. 1957, *Syntactic Structures*. The Hague: Mouton
- Croft, William. „Autonomy and functionalist linguistics“. *Language*, 71 (1995), str. 490-532
- Croft, William, Cruse, Alan, D. 2004. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press
- Kružić, Barbara, Lovrić, Marija, Maksimović, Tea. „Kratki pojmovnik kognitivne lingvistike“. *Hrvatistika* 4 (2010), str. 9-33.
- Lakoff, George. 1987. *Women, Fire, and Dangerous Things, What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: Chicago University Press
- Langacker, Ronald W. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar, Vol. I*. Stanford, California: Stanford University Press
- Mihaljević, Milan. 1998. *Generativna sintaksa i semantika*. Zagreb: HFD
- Taylor, John. R. 1995. *Linguistic Categorization, Prototypes in Linguistic Theory*. Second Edition, New York: Oxford University Press
- Taylor, John. R. 2002. *Cognitive Grammar*. New York: Oxford University Press
- Tuđman Vuković, Nina. „Značenje u kognitivnoj lingvistici“. *Suvremena lingvistika* 36 (2009), 2/2, str. 125-150
- Žic Fuchs, Milena. 1991. *Znanje o jeziku i znanje o svijetu*. SOL: Zagreb